

Inovácie v rekreačných službách spätých s lesom – prípadová štúdia

Zuzana Sarvašová

Abstract

Paper deals with innovation in recreation services provided by non-state forest enterprise. The case study analyses actor's role in innovation behaviour and innovation process. Innovations in forest sector are crucial point for sustainable development and improvement of competitiveness of forest sector. Key actor is engaged person with big effort to be successful. A horizontal cooperation in the course of solving problem situations or marketing is main fostering factor. Political support in form of different programmes at the level of EU, national and regional level seems to be very important. Forest owners or managers demands are oriented toward practical information and possibilities of supportive measures available through actual programmes for diversification.

Kľúčové slová: inovácie v lesníctve, rekreačné služby, prípadová štúdia.

Úvod

Zabezpečenie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov založeného na primeranom využívaní ich ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií pre rozvoj spoločnosti a najmä vidieckych oblastí sa nezaobíde bez zavádzania inovácií. Potreba popri tradičnom zdroji príjmov z drevných produktov realizovať opatrenia zamerané na zvyšovanie zamestnanosti a príjmov diverzifikáciou lesníckych a nelesníckych činností, ako aj aktivít realizovaných v rámci súvisiacich odvetví je definovaná v Národnom Lesníckom Programe Slovenskej republiky (NLP SR, Priorita 8: *Zvyšovať príspevok lesov a lesníctva do rozvoja ekonomiky vidieka* a Priorita 11: *Zhodnocovanie a marketing lesných nedrevných produktov a služieb*). Potreba konkurencieschopnosti lesníctva v súvislosti s rozvojom vidieka sa objavuje v lesopolitických dokumentoch na globálnej (UNFF), či európskej úrovni (napr. Lesnícka stratégia EÚ, Akčný plán EÚ pre lesy).

Predpoklady lesníctva pre rozvoj malého podnikania, cestovného ruchu a poskytovania služieb na báze sociálnych funkcií lesa (rekreačnej, zdravotnej, estetickej) vyplývajú z veľmi pestrých prírodných a porastových pomerov lesných spoločenstiev.

Prípadová štúdia sa sústreďuje na úspešný inovačný projekt neštátneho lesného podniku, ktorý využíva lokálne zdroje pre rozvoj služieb v oblasti cestovného ruchu a rekreácie. Cieľom je analyzovať inovačné správanie aktérov prevádzkujúcich rekreačné služby, ich vzájomné pôsobenie, a dosiahnuté výsledky a výzvy do budúcnosti. Zároveň sa dokumentujú podporné a brzdiace faktory a implementácia politických opatrení a ich dôležitosť pre úspešnosť inovačného projektu.

Metodika

Hlavnými metódami spracovania prípadových štúdií sú kvalitatívna a kvantitatívna analýza dokumentov a štandardizované interview s expertmi. Zvolené metodické postupy plne korešponujú s výskumom v oblasti inovačných, rozvojových a environmentálnych politík súvisiacich s lesným hospodárstvom v sieti COST Action E51 "Integrating Innovation and Development Policies for the Forest Sector" a Projektového Centra Európskeho lesníckeho ústavu o inováciách a podnikaní v lesníctve (PC EFI INNOFORCE).

Procesne orientované hodnotenie inovácie sa prioritne nezameriava na posúdenie jej výsledkov, ale najmä na objasnenie samotného procesu a úlohy inštitucionálneho systému pri podpore inovácií. Ciele inovácie, tak ako ich určili zástupcovia organizácie sa porovnávajú s výsledkami inovácie. Pozitívne, resp. negatívne výsledky nemusia byť vždy posudzované len z ekonomického hľadiska. Inovácia by sa mala posudzovať so zreteľom na celkovú ekonomickú stratégiu organizácie (napr. špecializácia, diverzifikácia, racionalizácia, marketing, kooperácia, expanzia atď.).

Komparácia výsledkov zo Slovenska bude možná na základe medzinárodnej spolupráce a zjednotenia metodík jednotlivých účastníkov pracovných skupín COST Action E51 a PC EFI INNOFORCE s prípadovými štúdiami z ďalších krajín, najmä Rakúska, Fínska, Česka a Rumunska.

Prípadová štúdia: LESNÁ TURISTIKA V KLÍŽSKYCH LESOCH

Základná charakteristika

Podhorská obec Veľký Klíž sa nachádza na území pohoria Tríbeč, v okrese Partizánske. Na katastrálnom území o veľkosti 4 241 ha žije 920 obyvateľov. Urbárska spoločnosť obce Veľký Klíž (US V. Klíž) združuje asi 600 vlastníkov poľnohospodárskej a lesnej pôdy s celkovou výmerou 786 ha. Ročná ťažba dreva je približne 800 m³, z čoho polovicu predstavuje palivo. Existujúcich 248 ha pasienkov US V. Klíž, má v prenájme Poľovné združenie Vrch Hora.

Technológia

Urbárska spoločnosť Veľký Klíž ponúka pre návštevníkov urbárskych lesov rôzne rekreačné služby:

- ubytovacie zariadenie: hájovňu „Prameň“,
- detské zariadenia – v okolí hájovne,
- športový chodník – „S Veveričkou od Prameňa na Hôrku“,
- futbalové ihrisko – „Hôrka“,
- okružné vychádzkové turistické chodníky - podrobne vyznačené, s vydaným sprievodným letákom,
- cyklotrasy,
- akcie lesnej pedagogiky pre žiakov a rodiny s deťmi,
- lesné sprievodcovstvo na vybrané témy, napr. „Pozorovanie života lesných obyvateľov“,
- lesná turistika po vyznačených trasách, oddychové miesta s ohniskom, stolom, lavicami, prístreškom.

Hájovňa „Prameň“ má ubytovaciu kapacitu 10 lôžok. Bola postavená na mieste bývalej hájovne a je vybavená dvomi podkrovných izbami, kuchyňou, spoločenskou miestnosťou s krbom, sprchou a WC. Príjazd z obce je zabezpečený po upravenej ceste, parkovanie možné v garáži. Pred hájovňou je vybudované zastrešené posedenie pre 30 hostí s grilom a v blízkom okolí sa nachádzajú vybudované drevené náradia na cvičenie – hrazdy, sieť, kolky, preliezačky, drevená pozorovateľňa pre deti, v lese je umiestnený panel s hádankami a testom o živote kuny. Pre návštevníkov je pripravený systém 9-tich okružných chodníkov (komplexné riešenie na 652 ha lesa), kde je možnosť sa pomocou písaného sprievodcu oboznámiť s urbárskymi lesmi a svoje vedomosti aj otestovať vo vedomostnej súťaži s Veveričkou. Na jednotlivých okružných trasách sú vybudované a označené oddychové miesta so studničkami, ohniskami a krytými prístreškami.

Zhrnutie rozhovorov s predsedníčkou US V. Klíž p. Pauleovou a s OLH Ing. Hudecovou

1. Najdôležitejšie výzvy pre zavedenie inovácie boli v snahe diverzifikovať svoje výrobné činnosti, zabezpečiť dodatkový príjem pre členov US V. Klíž, spropagovať obec a región s využitím ako prírodného, tak aj kultúrneho potenciálu obce.
2. Myšlienka zrealizovať inováciu sa zrodila na základe článku v časopise Les o úspešnom využití predvstupového fondu SAPARD na nákup lesnej techniky, a na základe absolvovaného školenia o SAPARDe, opatrenie - Diverzifikácia činností.
3. Cieľom inovácie bolo vybudovať vlastné zariadenie, ktoré by slúžilo na ubytovanie hostí, a poskytlo zázemie pre ďalšie služby ponúkané US V. Klíž. Investičná akcia bola financovaná na 50% z opatrenia SAPARD - Diverzifikácia činností.
1. Problematické situácie ktoré vznikali a riešili sa priebežne v procese prípravy a realizácie projektu, súviseli najmä s administratívnymi požiadavkami týkajúcimi sa rôznych potvrdení (zmena v živnosti, výpisy z registra trestov všetkých členov výboru, potvrdenia od colnej správy a pod.). Na začiatku bolo potrebné presvedčiť podielníkov US V. Klíž o potrebe investície, čo si mimo iné vyžiadalo pozastavenie vyplácania členských podielov počas dvoch rokov realizácie projektu. Za najviac stresujúci moment, možno označiť financovanie formou refundácie, kde v istom momente nastal problém s cash-flow projektu. Nakoľko 80% investície (1,2 mil. Sk), bolo požadovaných z prvej platby, US V. Klíž muselo nájsť prostriedky na ich predfinancovanie. Úver asi na polovicu investície získali na základe dobrých osobných vzťahov z iného urbáru.
4. Chronológia:
 - 2002 – zrod myšlienky, školenie k SAPARDu,
 - Marec 2003 – odovzdanie projektu hájovne Prameň, podpísanie zmluvy SAPARD,
 - December 2003 – prvá platba,
 - Leto 2004 – prví návštevníci hájovne Prameň,
 - 2004 spolupráca so združením ALEA (propagačné materiály, informácie, lesná pedagogika, výmena skúseností),
 - Október 2005 – projekt konta ORANGE na rozšírenie aktivít (okružné chodníky, pomôcky pre lesnú pedagogiku).
5. Na personálnej a podnikovej úrovni bolo do prípravy vlastného inovačného projektu zapojených celkom 6 ľudí. Okrem niektorých členov výboru US V. Klíž, najmä rodinní príslušníci a v realizačnej fáze aj kamaráti.
2. Na medzipodnikovej úrovni predseda urbárneho spoločenstva poskytujúceho úver, dodávateľa stavby – vlastná realizácia stavby, projektant – vypracovanie technického projektu, stolárska dielňa – zariadenie, infraštruktúra, mobiliár.
3. Na inštitucionálnej úrovni išlo o rôzne úrady – vydanie povolení, potvrdení a odsúhlasenie stavby. Poľovnícke združenie Vrch Hora a miestny oddiel Klubu Slovenských turistov Ostrá – realizoval práce pri výstavbe zariadení v okolí chaty a značení okružných chodníkov. Pri propagácii ubytovacích kapacít a ďalších služieb vystupuje aktívne obec (tlač propagačných materiálov) a združenie ALEA (marketing cez web, výstavy cestovného ruchu).
6. Výsledky a prínosy projektu možno rozdeliť na ekonomické prínosy, ktoré predstavujú tržby asi 60 000 Sk ročne za rekreačné, najmä ubytovacie služby, ďalšie príjmy pre obec súvisiace s uspokojovaním potrieb turistov a taktiež pracovné príležitosti pre miestnych remeselníkov pri budovaní a zveľaďovaní zariadení projektu.
4. Medzi vedľajšie prínosy môžeme zahrnúť rekreáciu a vzdelávanie pre obyvateľov obce (najmä detí z MŠ a ZŠ) a priestor pre pravidelné stretávanie sa organizácií obce (poľovnícke združenie Vrch Hora a miestny oddiel Klubu Slovenských turistov Ostrá,

Klub dôchodcov a pod.) podieľajúcich sa na verejnoprospešných akciách (napr. zber odpadu) a v neposlednom rade zveľaďovanie okolia a občianskej vybavenosti obce.

7. Výzvy do budúcnosti vyplývajú z ambícií v oblasti rozvoja rekreácie spojenej s oddychom, poznávaním a nevšednými zážitkami v lesnom prostredí. Ide najmä o ďalšie aktivity v oblasti lesnej pedagogiky, kde sa rozbieha projekt so školami v Prievidzi. Rozšíriť by chceli aktivity aj na ďalšie skupiny občanov, najmä dôchodcov. V okolí Hájovne by v budúcnosti malo vyrásť ešte niekoľko zariadení rozširujúcich ponuku športového chodníka, napr. „opičia dráha“, či lezecká stena. Pre rozšírenie ubytovacích kapacít uvažujú najmä s odkúpením a prestavbou blízkej horárne, ktorú vlastní Lesy SR š.p., ale leží na pozemku US V. Klíž. Aj na tieto aktivity chcú získať podporu prostredníctvom eurofondov, alebo ekograntov. Aktuálne pripravované projekty sa týkajú vybudovania protipožiarnej nádrže a cesty na ihrisko.

Záver

Z prípadovej štúdie vychádza veľmi dobrá skúsenosť horizontálnej spolupráce hlavne s lesníckymi inštitúciami (združenie ALEA, susedné urbárske spoločenstvo) a tiež vertikálnej spolupráce a ďalšími kooperujúcimi organizáciami pri realizovaní projektu (miestne združenie turistov, poľovníkov, stolárska dielňa). V tejto prípadovej štúdií rezonovala pomerne rýchla a priamočiara realizácia inovácie. Ako hlavné podporné faktory inovácie sme identifikovali: entuziazmus zainteresovaných aktérov, poradenstvo a skúsenosti partnerov z rezortu a kooperácia na miestnej úrovni. Za brzdiace faktory môžeme označiť finančnú náročnosť vstupnej investície, množstvo byrokracie a slabú informovanosť o dostupných možnostiach pre podporu nových projektov. Z pohľadu inovačného systému boli zaznamenané špeciálne požiadavky v oblasti lepšej informovanosti o možnostiach podpory, dopyt po výmene skúseností, najmä praktických a legislatívnej podpory pre diverzifikáciu činností súvisiacich s lesom, napr. lesnú pedagogiku.

Diskusia a závery

Teoretické aj empirické skúsenosti z európskeho lesníckeho priestoru dokumentujú možnosti zavádzania inovácií v oblasti tovarov a služieb. RAMETSTEINER, WEISS, KUBEČKO (2005) analyzujú viaceré úspešné príklady zavádzania inovácií v lesníctve z krajín strednej Európy. Z ich záverov v oblasti inovácií rekreačných služieb vyplýva, že lesnícke subjekty len vo veľmi malej miere konkurujú vo vidieckych oblastiach takzvanému agroturizmu spojenému s pobytom na farme. Ako podporné faktory vo väčšine prípadov boli identifikované dotácie a kooperácia napríklad s profesionálnymi inštitúciami v oblasti marketingu rekreačných služieb. Ďalší rozvojový potenciál vidia v konkrétnych kombinovaných ponukách ubytovania a outdoorových aktivít pre špecifické skupiny zákazníkov. Veľa verejných subjektov ponúka rekreačné služby zdarma, alebo za veľmi nízke ceny, čo vytvára veľmi obťažnú situáciu pre konkurujúce privátne subjekty. Tie môžu byť úspešné v tejto oblasti najmä so špecifickými produktmi ako napríklad semináre pre manažérov, zážitkové adrenalínové pobyty a pod.

V súlade s niektorými týmito zisteniami je aj poznatok z predstavenej prípadovej štúdie. Dotácie, respektíve získanie nenávratného finančného príspevku boli rozhodujúce pre úspešnosť inovácie. Rozvoj ponúkaných služieb do budúcnosti je možný v skvalitnení vybavenia, rozšírení ponuky a koncentrovaní sa na špecifickú klientelu (napr. dôchodcovia).

Podobne veľký a nevyužitý potenciál pre zavádzanie inovácií v lesníctve vidia GIESSEN *et al.*(2007) v rámci EÚ iniciatívy LEADER. Tu je možnosť zapojenia sa lesníckych subjektov do aktívnych medzisektorových sietí. Vytvorením Miestnych Akčných Skupín v rámci Programu rozvoja vidieka 2007-2013 je možné vzhľadom na prírodný potenciál

Slovenska, ktorý ponúka možnosti na množstvo aktivít v lese, dosiahnuť pokrok v rekreačných službách poskytovaných lesníckymi subjektami.

Napriek spomínaným možnostiam je stále účasť lesníckych subjektov v rekreačných službách nedostatočná. Ako brzdiace faktory pre rozvoj cestovného ruchu spätého s lesom sa stále objavujú finančné problémy pri predfinancovaní investícií, nedostatočná informovanosť a slabá spolupráca pri propagácii produktu.

Z podporných faktorov je potrebné vyzdvihnúť kooperáciu s lesníckymi subjektami pri riešení problémových situácií ako aj pomoc pri marketingu. V tomto prípade sa tiež potvrdila ako kľúčová zaangažovanosť hlavných aktérov a ich entuziazmus. Pre úspešnú realizáciu projektu bola využitá podpora z predvstupových fondov EÚ. Veľmi dôležitá je politická podpora vo forme rôznych programov pre diverzifikáciu činností na úrovni EÚ. Na úrovni regiónov sa otvárajú možnosti v rámci Regionálneho operačného programu, vo forme Miestnych akčných skupín iniciatívy LEADER, alebo lokálne iniciatívy starostov a záujmových združení.

Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-0692-07.

Literatúra

GIESSEN, L., BOCHER, M., ORTNER, M., TRÄNKNER, S., 2007: Integrated Rural Development as Pathway for Innovations – An Unexploited Potential for Forestry, rural communication.

MORAVČÍK, M., NOVOTNÝ, J., TOMA, P., 2007: Národný lesnícky program Slovenskej republiky, 63p.

MORAVČÍK, M. a kol., 2007: Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike 2007 (Zelená správa). MP SR a NLC-LVÚ Zvolen. Bratislava. 164 s.

PAULEOVA, Š., HUDECOVÁ, Z.: Letáky „Vitajte v urbárskych lesoch Veľkého Klíža“ a „Hájovňa Prameň“.

RAMETSTEINER, E., WEISS, G., KUBEČKO, K., 2005: Innovation and entrepreneurship in forestry in central Europe. European Forest Institute Report 19, Koninklijke Brill NV, Leiden, Netherlands, 179 p.

ŠÁLKA, J., ŠULEK, R., VINCA, R., HANUSKOVÁ, L., PALKOVÁ, M., 2004: Správa z prípadových štúdií o inováciách v lesnom hospodárstve Slovenskej republiky, Projekt financovaný Agentúrou na podporu vedy a techniky č. APVT-20-13702 „Výskum inovácií v lesníctve a ich vplyv na rozvoj vidieka“. 49 p.

<http://www.boku.ac.at/coste51/>

<http://www.alea.sk>

<http://www.efi-innoforce.org/>

http://ec.europa.eu/agriculture/fore/action_plan/index_en.htm

Adresa autorky

Ing. Zuzana Sarvašová, PhD.,

Odbor lesníckej stratégie, politiky a ekonomiky

NLC-LVÚ Zvolen

T.G. Masaryka 22

960 92 Zvolen

e-mail: sarvasova@nlcsk.org